

CU PRIVIRE LA APLICAREA LEGII RURALE DIN 1864 ÎN JUDEȚUL PRAHOVA

de C. BONCU

Țăranii au sprijinit unirea Moldovei cu Țara Românească sperînd că o dată cu formarea statului național se vor împlini și năzuințele lor de veacuri : înlăturarea clăcii și împrăștierea. Întrucît Unirea din 1859 n-a adus după sine înlăturarea exploatarei feudale și rezolvarea, pe această bază, a problemei agrare, lupta țărănimii pentru pămînt și libertate a continuat, sub diferite forme, și în anii următori.

Sub presiunea acțiunilor țărănești, moșierii au fost nevoiți să renunțe la exproprierea totală a clăcașilor, cum intenționau anterior, și să accepte secularizarea averilor mănăstirești, crezînd că vor rezolva astfel problema agrară, iar ei își vor putea păstra integral marile proprietăți.

La rîndul ei, burghezia avea interesul să-și consolideze pozițiile cucerite în urma unirii. Ea urmărea să-și asigure mîna de lucru ieftină și să înlătore repetaatele răscoale ale țăranilor.

„Sprijinindu-se pe boierimea liberală și pe o parte a burgheziei, Cuza a urmat, în rezolvarea problemei trecerii la capitalism, calea de mijloc, neconsimțind nici la exproprierea totală a țăranilor, cum vroiau boierii conservatori, nici la exproprierea totală a boierilor, cum doureau clăcașii“¹, dînd la iveală legiuirea agrară din 14 august 1864.

Pentru aplicarea acestei legi era prevăzută instituirea unor comisii de plasă formate dintr-un reprezentant al moșierilor, unul al clăcașilor și unul al fiscalului, care aveau misiunea de a face constatarea și repartizarea țăranilor pe categorii, și a unor comisii ad-hoc, alcătuite dintr-un reprezentant al proprietății și unul al autorității comunale, pentru a delimita și a împărți pămîntul ce constituia obiectul împrăștiării.

Cu toate că țăranii aveau reprezentanți în comisii, în unele locuri atribuțiile acestora au fost îndeplinite mai mult de moșieri și de primari, provocînd nemulțumirea clăcașilor datorită nenumăratelor abuzuri și nedreptăți săvîrșite. Întrucît în majoritatea comunelor primul îndeplinea rolul de reprezentant al clăcașilor în comisiile ad-hoc, el facilita și samavolniciile moșierilor sau arendașilor. La Cîmpina,

---

¹ Vasile Maciu, *Caracterul legiuirilor agrare din România din deceniile VI și VII ale secolului XIX*, în *Comunicări și articole de istorie*, București, 1955, p. 62.

de pildă, locuitorii au fost chiar nevoiți să ceară demisia primarului pentru că acesta întârzia mereu aplicarea legii rurale¹. Din sutele de conflicte ivite cu ocazia aplicării legii, numai unul semnalează faptul că primarul s-a asociat cu clăcașii; acest primar a fost destituit și arestat.

Atît de numeroase erau cazurile de încălcare a legii săvîrșite de reprezentanții moșierilor în comisiile ad-hoc și de administrația comunală, încît prefectul de Prahova afirma că „administrația județului a avut trista reputație de a fi una din cele mai abuzive“, fapt care l-a determinat să formeze o comisie care să sancționeze abaterile funcționarilor abuzivi².

Și activitatea unor comisii de plasă (adică de constatare) s-a redus la o simplă formalitate în fața intereselor moșierilor.

În general, activitatea comisiilor de plasă s-a limitat la constatarea categoriilor de clăcași și la definitivarea tabelelor pentru eliberarea cît mai grabnică a titlurilor pentru despăgubirea clăcii, fără a cunoaște modul incorect în care s-a aplicat legea.

Instanța superioară a comisiilor de plasă sau ad-hoc erau superarbitrii, aleși prin tragere la sorți dintre membrii Comitetului permanent al județului. Ei activau la cererea comisiilor în care se iveau neînțelegeri cu privire la întocmirea listelor, a delimitărilor făcute cu ocazia aplicării legii și aveau un cuvînt hotărîtor în privința includerii pe liste a celor omiși de la împroprietărire sau în privința excluderii celor considerați neîndreptați de lege.

Prefectul județului Prahova recunoștea, de pildă, în 1871 că locuitorii din Rîncezi fuseseră fraudăți de suprafața de 300 de pogoane la aplicarea legii rurale, dar el n-a cerut remedierea situației lor pe motiv că hotărîrea fusese luată de superarbitru³. În situații asemănătoare au fost și clăcașii din Teișani, care, după numeroase intervenții făcute timp de cinci ani, au rămas în continuare cu suprafețe mai mici pentru că n-a putut fi anulată decizia superarbitrului⁴.

Anchetele solicitate de țărani erau efectuate de superarbitri, uneori însoțiți de ingineri, și respinse adesea pe motiv că țăranișii nu respectau termenul prevăzut de lege pentru contestațiile adresate superarbitrilor. Dacă acest argument era folosit cu multă scrupulozitate în toate ocaziile în care țăranișii le cereau sprijin, nu se întîmpla la fel cu contestațiile făcute de moșieri.

Astfel, în 1871, moșierul Gheorghe Grigore Cantacuzino, proprietarul moșiei Edera de Jos, contesta măsurătoarea făcută la aplicarea legii rurale sub pretext că se repartizaseră suprafețe mai mari ță-

¹ La 19 iulie 1866, un număr de 200 de locuitori din Cîmpina, printr-o telegramă, cer Ministerului de Interne „suspendarea primarului“ deoarece, arată sătenii, el „este pedica nedării pămîntului nostru nici pînă astăzi; cunoaștem că e unit cu domni proprietari“ (Arh. St. Buc., Min. Int., Div. rur. — com., dos. 2979/1866, f. 133).

² Ibidem, dos. 2053, f. 66.

³ Ibidem, dos. 2980/1866, f. 403, 448, 483.

⁴ Ibidem, f. 322, 396, 437, 438.

ranilor. Deși termenul prevăzut de lege pentru contestații expirase de șapte ani, autoritățile județene au aprobat în mod abuziv o nouă delimitare ¹.

Hotărârile superarbitrilor erau definitive și nu puteau fi atacate decît de Consiliul de stat, instanță unică pe țară, cu sediul în București, format din membri numiți de guvern. Recursul la Consiliul de stat se putea face în termen de două luni. Mulți țărani au rămas fără pămînt, pentru că nu contestaseră în termenul prevăzut de lege. Cercetările întreprinse de Consiliul de stat în legătură cu reclamațiile făcute de țărani și uneori de moșieri erau dirijate de către prefect.

După 1868 instanțele prevăzute de lege pentru aplicarea legii agrare din 1864 încetează a mai funcționa. De la această dată rezolvarea litigiilor dintre moșieri și țărani cu privire la aplicarea acestei legi a fost repartizată administrației și justiției; de obicei instanțele judecătorești își declinau competența ², iar administrația respingea aceste intervenții pe motiv că expirase orice termen prescris de lege.

*

Faptul că majoritatea comisiilor erau sub influența moșierilor a făcut ca legea să se aplice în dauna țăranilor. Comisiile satești au îndepărtat de pe tabele pe unii țărani care, deși făcuseră claca, nu aveau acte doveditoare, moșierii refuzînd să le elibereze. Nu au fost cuprinși în liste meșteșugarii, chiar dacă făcuseră claca, nici sătenii așezați pe proprietățile moșnenilor prin învoiri speciale, embaticarii, văduvele și nevolnicii.

Cele mai multe abuzuri săvîrșite de moșieri s-au produs însă cu ocazia delimitărilor. În general, delimitările moșiilor s-au făcut cu mare întîrziere.

Prefectul arăta că întîrzierea acestor lucrări s-ar datora demisiei moșierilor din comisiile plășilor Cîmpu și Tîrgșor și raporta în același timp că în alte două plăși „delegații aleși amîneau din zi în zi începerea lucrărilor și se arătau îndărătnici numai ca să întîrzie lucrările comisiilor” ³.

Acțiuni de sabotare a delimitărilor sînt frecvente și în rîndul comisiilor ad-hoc. Numeroși țărani au reclamat că membrii comisiilor satești amîneau intenționat efectuarea lucrărilor de delimitare ⁴.

Tergiversarea acestor lucrări a continuat, fără a se ține seama că legea prevedea ca lucrările de delimitare să fie terminate pînă la 23 aprilie 1865. Așa se explică faptul că, pînă în martie 1865, în județul Prahova se delimitaseră numai 143 de moșii din totalul de 264. Faptul că la această dată nu se delimitaseră mare parte din suprafețele cuvenite țăranilor, iar timpul pentru începerea lucrărilor agri-

¹ Arh. St. Buc. Min. Int. Div. rur.-com., dos. 2980/1866 f. 370, 510, 570, 772.

² Arh. St. Ploiești, Trib. Prahova, s. II, dos. 1724/1878, f. 126, 137.

³ Arh. St. Buc., Min. Int. Div. rur.-com., dos. 2199/1864, f. 9.

⁴ Ibidem, dos. 2979/1866, f. 132, 133.

cole se precipita, anunțind o mare dezorganizare a economiei agricole care putea duce la o înfometare a populației, a determinat Ministerul de Interne să ordone ca, pînă la delimitarea suprafețelor prevăzute de lege, țărani să folosească, în mod provizoriu, locurile pe care le munciseră în calitate de clăcași.

Aplicarea acestei măsuri a dat posibilitate moșierilor să încaseze de la țărani pentru aceeași suprafață atît ratele pentru despăgubirea clăcii, cît și dijma, provocînd mari nemulțumiri în unele sate. Perspectiva aceasta i-a determinat pe moșieri să continue delimitările în ritm și mai lent.

Sabotarea legii de către moșieri și lipsa de interes a autorităților locale și centrale au împiedicat bunul mers al lucrărilor reformei agrare. În mai 1870, la 6 ani de la apariția legii, încă nu se făcuseră delimitările în comunele Stănțești, Bordeni, Bătrîni, Șiotrile, Telega, Văleni, Gornet, Valea Mieilor, Rîncezi, Poiana Vrăbilău și Călugăreni¹.

Unii țărani au fost mutați de pe locurile ce le-au avut în folosință ca clăcași și chiar din locuințe, dîndu-li-se pămînturi mai neproductive.

Aspectul acesta este subliniat de contestațiile țăranilor și de rapoartele prefecturii. La 11 februarie 1865, prefectul raporta Ministerului de Interne că Zoe Brîncoveanu și Panait Ghica, proprietarii moșiei Breaza, repartizaseră țăranilor 700 de pogoane „sterpe” și neproductive. Locuitorii din Fundeni, Scăioși, Adîncata, Tîrlești, Secăria, Măgureni protestau că li se dăduseră terenuri neproductive, însă prefectul îi înștiința că „nu este nici un mijloc de a ameliora poziția lor, pentru motivul că a expirat orice termen prevăzut de lege”².

Alt neajuns creat țăranilor a fost strămutarea locuințelor sub pretext că „sînt răspîndite”, „izolate și depărtate de comună”. Astfel au fost somați a se muta și locuitorii din cătunele Surdești, Valea Morii, Valea Tîrsei din comuna Breaza de Jos.

Din contestațiile făcute de țărani cu privire la modul în care s-a aplicat legea rezultă că moșierii au folosit o serie de mijloace pentru a o eluda.

Cu toate că legea rurală a prevăzut repartizarea pămîntului după principiul inegalității, al menținerii mării proprietăți și al protejării celor înstăriți, moșierii au comis totuși numeroase abuzuri cu scopul de a împiedica aplicarea ei. Legea dădea dreptul țăranilor să primească pămînt, potrivit așezămîntului din 1851, după categoria în care se aflau: fruntașii 11 pogoane, mijlocașii 7 pogoane și 11 prăjini, pâlmașii 4 pogoane și 15 prăjini; moșierii însă au șters de pe liste pe mulți clăcași sau i-au trecut în categorii inferioare. Au fost apoi omiși de pe liste și au rămas fără pămînt argații și numeroși țărani care se aflau în alte localități decît în aceea în care făcuseră claca. Mulți țărani au fost alungați de pe moșii sub pretext că erau „nesupuși și tulburători

¹ Arh. St. Buc. Min. Int. Div. rur. - com. dos. 2980/1866, f. 333.

² Ibidem, f. 507; ibidem, dos. 2199/1864, f. 278, 282.

ai liniștii satului“ și „răzvrățitori“¹. Prin alungarea de pe moșie, moșierii îndepărtau elementele care îndemnau pe țărani la nesupunere și micșorau numărul celor îndreptățiți de a primi pământ. În modul acesta moșierii au respins de la împroprietărire numeroși clăcași, iar contestațiile lor au fost soluționate nefavorabil sub pretext că erau tardive.

O altă cale pentru înlăturarea țăranilor de la împroprietărire a fost divizarea abuzivă a moșiilor în mai multe trupuri. Prevalându-se de faptul că legea prevedea că țăranii vor primi pământ numai pe moșia unde locuiau, moșierii au divizat proprietatea în mai multe trupuri, dând țăranilor pământ numai pe trupul de moșie pe care locuiau, în limita celor două treimi prevăzute de lege; restul moșiei, deși muncită de aceiași clăcași, rămânea intangibilă, chiar dacă țăranii erau lăsați fără pământ sau cu suprafețe mai mici. O contestație în acest sens au făcut țăranii de pe moșia Ungureni, despărțită în trei trupuri: Ungureni, Belicu și Cacalați. Țăranii cereau să li se completeze cele două treimi și pe celelalte două trupuri pe care munciseră pînă la apariția legii. Contestațiile țăranilor au fost însă respinse. Prin aceleași mijloace au fost deposedați total sau parțial și țăranii de pe moșia Crivina. La cererea lor, Ministerul de Interne le-a răspuns: „Dacă moșiile Crivina și Pucheni-Miroslăvești sunt separate cu totul și nu formează amîndouă un trup, în așa cas locuitorii nu pot primi pământ dupe legea rurală decît în proporțiune cu întinderea acelei moșii unde sînt cu locuința“². Situații asemănătoare au avut loc și locuitorii din Dițești și Măgureni.

Țăranii din Edera de Jos fuseseră eliberați de clacă pe moșia lui Constantin Cantacuzino. Între timp, moșia a fost cumpărată, prin licitație publică, de Gheorghe Grigore Cantacuzino. În 1871 noul proprietar a cerut Prefecturii județului Prahova să se măsoare din nou moșia, pretextînd că fostul proprietar repartizase țăranilor o suprafață mai mare. Datorită autorității politice de care dispunea noul proprietar, țăranii au fost somați să părăsească locurile pe care chipurile, le-ar fi stăpînit în plus.³

Modul arbitrar în care a fost aplicată legea a produs nemulțumiri și în rîndul țăranilor din Provița, proprietatea statului. La puțin timp de la apariția legii, în urma unui proces, moșia a trecut în stăpînirea aceluiași moșier, Gheorghe Grigore Cantacuzino. Acesta divizase moșia în mai multe trupuri și pretexta că țăranii ocupaseră suprafețe mai mari.³

Sprijiți de inginerii hotarnici, moșierii i-au înșelat pe țărani la măsurătoare, delimitîndu-le suprafețe mai mici decît cele cuvenite. Aceasta era calea cea mai frecventă prin care moșierii încercau să eludeze legea rurală. La asemenea măsurători, un rol deosebit îl aveau

¹ Arh. St. Ploiești, Pref. Prahova, dos. 228/1864, nenumerotat.

² Ibidem, dos. 2199/1864, f. 422.

³ Ibidem, dos. 2980/1866, f. 370, 510, 570, 572.

⁴ Ibidem, dos. 2979/1866, f. 569, 270, 290, 294, 351, 355, 358, 361, 371, 541, 581, 612—620, 632; ibidem, dos. 2199/1864, f. 278.

inginerii hotarnici, care făceau măsurătorile superficial, adesea incorect. Prin asemenea procedee, locuitorii din Breaza de Sus au fost înșelați cu 98 de pogoane și 435 de stînjeni.

Majoritatea țăranilor care au primit pămînt puțin și care au fost omiși în urma aplicării legii din 1864 vor deveni cu timpul, în condițiile dezvoltării capitalismului, salariați agricoli sau, pentru a putea trăi, vor lua pămînt în arendă în condiții de muncă impuse de moșieri și de arendași.

*

Legea agrară a servit interesele burgheziei și moșierimii și datorită faptului că țăranii au fost obligați să achite, drept despăgubire, o sumă de bani în funcție de categoria din care făceau parte: frunțașii au plătit 1 521,10 lei, mijlocașii 1 148,20 lei, iar pâlmașii au plătit 816 lei răsкупpărarea clăcii.

Pentru țărani, plata acestor sume a constituit o povară. Fostii clăcași erau așa de săraci, încît din 25 016 țărani din Prahova care au fost împroprietăriți au putut achita de la început suma integrală numai 18¹.

Suma răsкупpărării, deși era eşalonată în 15 rate anuale, acestea au fost suportate greu de către țărani, îndeosebi de către foștii clăcași care dețineau suprafețe mai mici, dar care erau obligați să achite ratele pentru întreaga suprafață prevăzută de lege. Astfel, țăranii din Comarnic petiționau că, deși primiseră 1—2 pogoane, „despăgubirea proprietății o corespundem deplin fiecare în categoria ce ne aflăm după constatarea comisiei de plasă”²; iar cei din Cornu reclamau că, deși aveau numai pămîntul de sub case, erau obligați să plătească ratele pentru un pămînt pe care nu-l stăpîneau³.

Majoritatea contestațiilor cu privire la plata despăgubirilor nu au fost admise, sub pretext că n-au fost înaintate în termenul prevăzut de lege.

Răsкупpărarea clăcii a lovit deosebit de greu și pe foștii clăcași cărora li se repartizaseră suprafețe neproductive. De exemplu, 214 țărani din Comarnic primiseră cîte 3—4 pogoane care nu produceau nici cît un pogon de pășune.

Pentru răsкупpărarea clăcii, mulți țărani au fost nevoiți să înstrăineze sub diferite forme, total sau parțial, suprafețele delimitate în 1864, cu toate că legea interzicea înstrăinarea acestui pămînt timp de 30 de ani. În 1881 erau în situația aceasta numeroși țărani din plasa Podgoria.

Plata ratelor pentru răsкупpărarea clăcii a fost suportată atît de greu de țărani, încît în 1879, cînd a expirat ultimul termen pentru răsкупpărarea clăcii, țăranii din Prahova mai datorau încă 771 796,41 lei⁴.

În timp ce moșierii s-au folosit pentru eludarea legii din 1864 de puterea administrativă și de forța armată, țăranii au opus și ei rezistență, apărîndu-și sub diferite forme drepturile.

La început, țăranii au folosit cererile, pe care le-au adresat Consiliului de stat, prefecturilor de care aparțineau, Ministerului de Interne, cre-

¹ Arh. St. Ploiești, Pref. Prahova, dos. 2199/1864, f. 112.

² Ibidem, f. 316.

³ Ibidem, dos. 2980/1866, f. 47; ibidem, dos. 2979/1866, f. 270.

⁴ Ibidem, Div. Adm., dos. 5843/1879, f. 24.

zînd că vor reuși să obțină aplicarea corectă a legii. Din conținutul acestor cereri rezultă că majoritatea țăranilor atacau modul nepermis în care se aplica legea, îndeosebi faptul că li se repartizaseră suprafețe mai mici decât cele prevăzute și locuri neproductive.

Interesantă este cererea țăranilor din Slănic adresată Ministerului de Interne în 1874. „...Porunciți a ni se da pogoanele legiuite pe care de 9 ani le plătim cu sudori de sînge și pe care nu le-avem — reclamau ei —, căci este păcat a ne înșela purtîndu-ne cu vorba și a ne lua banii în zadar, sau cel puțin a ne opri numai cît pămînt avem, iar nu mai mult decît ce este“¹.

Numărul reclamațiilor făcute de țărani a crescut pe măsură ce s-au făcut delimitările. În martie 1865, țăranii contestau delimitările făcute pe 21 de moșii, iar după trei luni numărul contestațiilor sătești a ajuns la 126.

Numărul mare de contestații dovedește incorectitudinea cu care moșierii au delimitat pămîntul, tendința lor de a aplica legea în sprijinul intereselor lor de clasă. Cele mai multe contestații au fost adresate instanțelor prevăzute de lege, autorităților administrative și, concomitent, organelor centrale de stat. Multe dintre ele au fost urmate de corespondențe și anchete, dar acestea din urmă, fiind făcute chiar de cei care provocaseră abuzurile, nu s-au încheiat cu rezultatul dorit de țărani.

În fața nenumăratelor abuzuri și samavolniciei, țăranii au devenit mai dirji; unii au organizat chiar acțiuni îndreptate împotriva autorităților comunale. După ce au refuzat să plătească despăgubirea clăcii, țăranii din comuna Crivina, de pildă, au alungat autoritățile comunale, „au destituit singuri pe primarul comunei, alegînd altul, sub motiv că acela nu le sprijinea drepturile lor“. Timp de trei zile comuna a fost condusă de țăranii răsculați. Pentru că spiritele continuau să fie agitate, raporta prefectul, procurorul, însoțit de 30 de dorobanți, a făcut numeroase arestări². Și cererile țăranilor din Comarnic au fost însoțite de acțiuni violente îndreptate împotriva primarului și perceptorului, care sprijiniseră abuzurile moșierului. Ei au pătruns în repetate rînduri în primărie, au luat sigiliul comunei, procesele-verbale încheiate de comisia de plasă, legea rurală, „le-au rupt, le-au călcat în picioare“ și, baricadînd primăria, au împiedicat desfășurarea alegerilor pentru consiliul comunal. Prefectul județului și procurorul, deși erau însoțiți de 20 de dorobanți, constatînd că țăranii erau extrem de agitați, au solicitat 40 de dorobanți din Predeal. Numai cu ajutorul acestora ei au reușit să restabilească „ordinea“, făcînd numeroase arestări în rîndul țăranilor din comună și din satele vecine, care veniseră în sprijinul țăranilor răsculați din Comarnic³.

O altă cale folosită pentru cîștigarea drepturilor a fost chemarea moșierilor în justiție. Judecarea proceselor intentate de țăranii din Valea Dulce, comuna Podenii Noi⁴, Belciugu, Reghina, Motohani s-a făcut cu

¹ Arh. St. Buc., Min. Int., Div. rur. - com. dos. 4110/1872, f. 229.

² Ibidem, dos. 2199/1864, f. 422, 423.

³ Ibidem, f. 314—318; Arh. St. Ploiești, Pref. Prahova, dos. 78/1865, nenumerotat.

⁴ Arh. St. Ploiești, Trib. Prahova, s. I, dos. 1724/1878, nenumerotat.

mare întârziere. Țăranii au fost obligați să angajeze avocați, pentru ca în cele din urmă, sub influența exercitată de moșieri asupra instanțelor judecătorești, acțiunile deschise de ei în justiție să fie clasate ca neconcludente. Astfel, datorită influenței arendașului moșiei din Singeru și Mi-reșu, tribunalul Prahova a renunțat la măsurarea moșiei, iar procesul a fost lăsat în suspensie pînă în 1873, cînd țăranii au redeschis acțiunea. Datorită faptului că arendașul moșiei fusese ales senator al județului Prahova, procesul a fost amînat în repetate rînduri, justiția a oprit efectuarea unei măsurători cerută de țărani și, în cele din urmă, procesul a fost închis ¹.

În unele comune țăranii au pătruns pe moșii pentru a-și completa singuri lipsa de pămînt lăsată de aplicarea defectuoasă a legii agrare; moșierii au recurs însă la forța armată. Astfel, locuitorii din Telega au pătruns pe moșia statului pe care fuseseră împrorietăriți și au ocupat suprafețele pentru care se judecau. La încercarea inginerului de a face o nouă măsurătoare, cu toate că era de față prefectul județului, ei s-au împotrivit, au amenințat autoritățile și au alungat pe țăranii veniți din satele vecine ca să ajute la ridicarea unui plan nou al moșiei. Cu această ocazie, prefectul a ordonat arestarea unor țărani considerați ca instiga-tori. După retragerea dorobanților din comună, locuitorii au luat iarăși în stăpînire pămînturile. În 1868, prefectul județului însoțit de procuror și dorobanți, a încercat din nou să pună în posesia pămîntului pe arendaș, însă locuitorii au părăsit comuna ².

Intr-o situație asemănătoare au fost și locuitorii din Edera de Jos, unde proprietarul a somat pe țărani să părăsească locurile pe care, după afirmația inginerului, le stăpîneau în plus. Țăranii au refuzat să aplice hotărîrea Comitetului permanent și au alungat pe inginerul care venise să facă o nouă măsurătoare. Spiritele erau foarte agitate; procurorul și judele instructor, însoțiți de armată, au arestat și au întocmit acte de trimitere în judecată unui mare număr de țărani care se împotrviseră ³. În mai 1871 țăranii împrorietăriți pe această moșie au pătruns pe pămîntul rămas arendașului și au împărțit între ei suprafața de 101 pc-goane. Cu ocazia anchetei făcute de subprefectul plășii în ziua de 3 mai, țăranii au recunoscut faptele săvîrșite, însă la inițiativa subprefectului de a părăsi pămîntul „au început rezistența și atacul contra autorității, blamînd guvernul, ...arătînd că ei sînt legiuitorii care sprijină comuna și că orice putere ar veni împotriva lor sînt în stare să facă revoltă” ⁴. În noiembrie 1871 țăranii au declarat subprefectului, care venise la fața locului, că „nu vor lăsa de bunăvoie pămîntul ce-l posedă”. Ei au stăpînit pămîntul pînă în 1872, cînd arendașul a fost „pus în posesie cu forța a 40 de dorobanți” ⁵. La 12 octombrie același an, prefectul raporta

¹ Arh. St. Ploiești, Trib. Prahova, s. I. dos. 477/1871, nenumerotat.

² Arh. St. Buc., Min. Int. Div. rur.-com., dos. 2980/1866, f. 5, 10; ibidem, dos. 2979/1866, f. 335, 260, 261, 306, 307; Arh. St. Ploiești, Trib. Prahova, s. I., dos. 16/1864; ibidem, dos. 317/1867; ibidem, s. II, dos. 19/1869, nenumerate.

³ Arh. St. Buc., Min. Int., Div. rur.-com., dos. 2980/1866, f. 370, 510, 570, 572.

⁴ Arh. St. Ploiești, Trib. Prahova, s. II, dos. 1032/1871, nenumerotat.

⁵ Arh. St. Buc., Min. Int., Div. rur.-com., dos. 2980/1866, f. 510.

Ministerului de Interne că locuitorii din Edera, „în contra hotărîrii superarbitrului, s-au opus în silnicie și au cosit finul după partea rămasă proprietății“, iar un reprezentant al lor s-a deplasat la București pentru a prezenta ministerului o cerere cu doleanțele lor.¹

Aplicarea incorectă a legii rurale din 1864 a provocat mari nemulțumiri și în rindul țăranilor din Provița. Și ei au încercat să-și capete drepturile, folosind forme de luptă variate. Astfel s-au opus și au împiedicat pe inginer să facă o nouă măsurătoare; au dovedit prin mărturiile locuitorilor din satele vecine că moșia Provița aparținuse statului din timpuri vechi și deci noul proprietar, Gheorghe Grigore Cantacuzino, nu avea nici un drept de revendicare. La aceste inițiative ale țăranilor, moșierul a folosit represaliile. Susținut de autoritățile comunale, le-a închis vitele, lăsîndu-le fără nutreț. Pentru a-i forța să părăsească locurile pe care le ocupaseră potrivit legii, la cererea influentă a proprietarului, în iunie 1868 au fost trimiși 65 de dorobanți, care au fost repartizați pe la casele țăranilor. Aceștia, spuneau ei, „s-au pornit asupra-ne cu aspră execuțiune, încît țipă fiul din maică, luîndu-ne păsările de prin curți și puținele erburi ce avem prin grădinile noastre...“² Cu toate că sistemul acesta de execuție provoca mari pagube țăranilor, după plecarea armatei — reclama prefectul — ei și-au întins din nou stăpînirea pe pămînturile proprietății. Încercarea făcută de procuror de a îndepărta pe țăranii, prin forța dorobanților, de pe aceste locuri s-a lovit de rezistența dîră a sătenilor. În iulie 1868 subprefectul comunica Ministerului de Interne că execuția „continuă pînă ce se va restabili definitiv posesiunea“ lui Cantacuzino. Cu această ocazie au fost arestați și înaintați parchetului din Ploiești 15 locuitori, conducători ai țăranilor³.

Tot pentru aplicarea corectă a legii agrare și împotriva abuzurilor moșierilor au luptat și locuitorii din Breaza. Ei au întocmit numeroase proteste către Ministerul de Interne și au întreprins multe acțiuni violente. La 14 august 1867, după ce țăranii reclamaseră în șase rînduri neajunsurile provocate de moșier, prefectul județului s-a deplasat în comună spre a comunica țăranilor ordinul primit de la București. Hotărîrile luate de Ministerul de Interne nu schimbau cu nimic situația lor, și țăranii, nemulțumiți și revoltați, au pătruns în localul primăriei și au bătut și au alungat pe conducătorii comunei. Din ordinul prefectului, „pentru a proteja averea de orice atac“, au sosit procurorul și 80 de dorobanți, care, abia după trei zile de tratative urmate de încăierări, au reușit să restabilească liniștea“.

În septembrie 1867 țăranii din Breaza au făcut o nouă măsurătoare și, constatînd că nu li se delimitase întreaga suprafață, s-au răscolat din nou. Și de data aceasta intervine armata și face 20 de arestări. În anul următor, în iunie, cînd începea munca pe ogoare, țăranii din Breaza au luat „cu putere... în stăpînire tîrgul rămas pe seama proprietății după delimitare...“⁴. Această acțiune îndrăzneată determină autoritățile să formeze o comisie, în care intrau și reprezentanți ai Ministerului de Interne, cu scopul de a

¹ Arh. St. Buc., Min. Int. Div. rur. - com., dos. 4110/1872, f. 12.

² Ibidem, dos. 2979/1866, f. 581.

³ Ibidem, 613.

⁴ Ibidem, f. 580.

ancheta modul în care se aplicase legiuirea agrară în această comună. Comisia constată cu ocazia aceasta că locuitorii din mai multe cătune aparținând de comuna Breaza nu primiseră încă pământ și hotărăște să fie mutați în comuna Breaza de Sus. Hotărârea aceasta, deși a fost luată de reprezentanții ministerului, nu a fost aplicată de autoritățile județene și comunale, care lucrau sub directa influență a principesei Brîncoveanu, proprietara moșiei. Deși locuitorii din aceste cătune la 24 mai 1869 nu primiseră încă pământul conform hotărârii comisiei ministeriale, autoritățile îi executau să plătească despăgubirea clăcii, „fără să avem — reclamau ei — în posesie măcar o palmă de pământ“. În această situație, țărani, fără să mai facă vreun demers, au pătruns „cu silnicie pe pământul proprietății, pe care l-au cosit și au adunat roadele“. Încercarea autorităților administrative de a restitui moșierului produsele ridicate de țărani a întâmpinat rezistența locuitorilor, încurajați de data aceasta de primarul comunei. Pentru acest motiv primarul a fost imediat destituit, iar consiliul comunal dizolvat. În cele din urmă, pentru a pune în posesie pe moșier, s-a intervenit iarăși cu armata. Și de data aceasta s-au făcut numeroase arestări, printre arestați aflându-se și primarul, care a fost înaintat, sub escortă, parchetului din Ploiești¹. La 22 aprilie țărani au măsurat din nou pământul ce li se delimitase cu ani în urmă. De data aceasta, inginerul a încercat să arate că lipsa de pământ a țăranilor s-ar datora, în parte, și faptului că 100 de case cu grădini ale locuitorilor din cătunele aparținând comunei Breaza fuseseră luate în seama proprietății fără să li se delimiteze locuri în altă parte a moșiei. Constatarea făcută cu această ocazie ne arată că decizia Comisiei ministeriale din 1867, prin care se hotăra ca locuitorii acestei comune să primească pământ în comuna de reședință, nu fusese aplicată de către autoritățile administrative nici pînă în 1870. În iulie 1870 locuitorii acestor cătune au alungat pe oamenii proprietarului care veniseră să cosească fin, susținînd că locurile aparțineau comunei.

Încercările brezenilor de a obține drepturile lor prin forță nu au dat rezultatele dorite. Moșierul a folosit toate mijloacele pentru a împiedica pe țărani să intre în posesia suprafețelor pe care le munciseră înainte de aplicarea reformei. Din cauza aceasta, începînd din 1870, țărani au acționat pe calea justiției. Procesul a început în 1878, cînd locuitorii din Breaza cereau să li se restituie suprafața de 359 de pogoane. Concomitent cu această acțiune, proprietarul moșiei revendica de la clăcașii din Breaza de Jos suprafața de 1 566 de pogoane. Procesul s-a judecat la Tribunalul Prahova și apoi la Curtea de apel din București. Sentința dată în 1881 obliga pe locuitorii din Breaza de Jos să restituie proprietarului suprafața de 1 301 pogoane. Țărani s-au împotrivit, au refuzat să aplice această sentință și după patru ani moșierul folosește din nou forța armată². Se pare că brezenii, imediat după plecarea armatei, au reintrat cu forța în posesia pământului, pentru că în martie 1887 arendașul moșiei

¹ Arh. St. Buc., Min. Int., Div. rur. - com., dos. 2199/1864, f. 307, 308, 310, 348, 353, 354, ; ibidem, dos. 2980/1866, f. 126, 128, 135, 183, 207, 212, 213, 237, 240, 252.

² Arh. St. Ploiești, Trib. Prahova, s. I, dos. 1603/1883, nenumerotat.

Brîncoveanu, reclama că locuitorii l-au deposedat încă din 1886 de 1 200 de pogoane¹. Procesul a fost continuat de locuitorii din Breaza de Sus, care au revendicat de la proprietar suprafața de 359 de pogoane. În același timp au chemat în judecată și pe locuitorii din Breaza de Jos și Talea pentru a li se verifica întinderea pe care o posedau. La cererea justiției se face o nouă măsurătoare, prin care se constată că locuitorii din Breaza de Jos și Talea stăpîneau exact suprafețele la care aveau dreptul, iar cei din Breaza de Sus aveau lipsă 293 de pogoane. Pe baza acestor constatări, Tribunalul Prahova, după un proces care a durat 40 de ani, în ședința din 26 martie 1910 hotărăște ca moșierul să restituie locuitorilor din Breaza de Sus suprafața de 293 de pogoane și 435 de stînjeni și-l condamnă să plătească 5 000 de lei cheltuieli de judecată².

*

Lupta desfășurată de țărani împotriva modului abuziv în care se aplicase legea rurală din 1864 a determinat burghezia și moșierimea să aplice prevederile cuprinse în art. 5 și 6 din această lege, referitoare la împrumutarea însurăților. Moșierii au amînat aplicarea acestor articole, crezînd că însurății vor accepta să muncească în dijmă pe pămîntul lor sau al părinților împrumutați în 1864 și că, în cele din urmă, își vor vinde forța de muncă. Ei mai sperau că dacă vor amîna împrumutarea însurăților vor avea timpul necesar să intre în posesia pămîntului destinat de stat acestor tineri, că proprietatea moșierească se va întări.

Sub presiunea acțiunilor organizate de țărani pentru aplicarea legii, guvernul a trecut la reglementarea modului în care urmau să fie împrumutați însurății, țărani care nu erau clăcași în 1864, dar care aveau învoiri speciale cu moșierii, țărani aflați sub arme și cei care nu primiseră suprafețele prevăzute de lege sub motiv că moșiile erau strîmte. Lucrările pentru întocmirea unui regulament în acest sens au început datorită acțiunilor țărănești și s-au desfășurat sub presiunea războiului din 1877—1878, cînd statul avea nevoie de tineri care să lupte pentru independența țării. Aplicarea decretului s-a făcut în anii 1878—1879, după terminarea războiului, de către comisii județene formate din doi reprezentanți ai Comitetului permanent și din primarii comunelor în cuprinsul cărora se aflau moșiile destinate acestei împrumutări. Activitatea acestor comisii a fost dificilă datorită faptului că primăriile nu mai păstrau actele întocmite de comisiile de plasă cu privire la însurății.

Împrumutarea însurăților pe moșiile statului a provocat nemulțumiri și în rîndurile arendașilor și administratorilor acestor moșii. Ei au întreprins o campanie cu scopul de a forma o opinie de neîncredere în rîndul țaranilor. Au căutat să speculeze naivitatea unor țărani, afirmînd că lucrările întocmite de comisiile județene nu vor fi temeinice dacă nu vor avea consimțămîntul lor și că ei vor consimți numai

¹ Arh. St. Ploiești, Trib. Prahova, s. I., dos. 11/1887, nenumărat.

² Ibidem.

dacă fiecare sătean cu drept de împrumut se va obliga să muncească fără plată un număr de pogoane de arătură și de zile cu vitele și cu mîinile. Aplicarea și definitivarea lucrărilor s-a făcut abia în 1879. Cu această ocazie, în județul Prahova au primit pămînt, conform legii, 644 de țărani; suprafața primită era da 2 587 ha și 6 956 m.p.¹

În repetate rînduri, Ministerul de Război a intervenit pe lângă Ministerul de Interne pentru a fi cuprinși în liste — dacă se încadrau în descripțiile legii — și țărani care se aflau în cadrele armatei în timpul desfășurării războiului.²

Și de data aceasta guvernul nu s-a ocupat de țărani omiși de pe liste în 1864 și nici de cei care primiseră suprafețe mai mici pe moșiile strîmte. Din numeroasele comune în care țărani au semnalat lipsa de pămînt în 1864, în urma aplicării art. 5 și 6 din această lege au primit pămînt numai 8 țărani din Puchenii, în suprafața de 28 ha și 672 m.²

Dacă comparăm numărul celor care au primit pămînt potrivit acestui decret cu numărul țăranilor rămași fără pămînt din comunele județului după aplicarea legii din 1864, rezultă că și în urma aplicării decretului de împrumut a însurăților nu au fost satisfăcute cerințele multor țărani rămași fără locuri de hrană.

Protestele țăranilor rămași fără pămînt au determinat guvernele burghezo-moșierești să continue vînzarea pămîntului aparținînd statului. Vînzările s-au făcut lent, în proporție mică față de necesitățile țăranilor și la prețuri mari, achitate integral o dată cu aplicarea legilor pentru vînzarea bunurilor statului. Cu toate că statul dispunea de numeroase moșii, între 1881 și 1888 s-au vîndut țăranilor din județul Prahova foarte puține loturi. Numărul mic de loturi vîndute din proprietatea statului în această perioadă arată lipsa de preocupare față de țărani rămași fără pămînt în 1864 și trădează intențiile pe care le aveau moșierii de a intra ei și în posesia acestor moșii.

*

Materialul prezentat cu privire la aplicarea legii rurale din 14 august 1864 în comunele județului Prahova demonstrează că moșierii, în înțelegere cu autoritățile de stat, au exclus de la împrumut numeroși țărani, acaparînd astfel mari întinderi din pămîntul muncit de foștii clăcași.

Dacă ținem seama de faptul că în iunie 1864 erau în județ, conform statisticii prefecturii, 26 184 de clăcași (6 815 cu patru boi, 9 413 cu doi boi și 9 956 de pâlmași)² și că au primit pămînt prin aplicarea legii rurale numai 25 016 (6 727 la categoria cu patru boi, 9 126 la categoria cu doi boi și 9 163 ca pâlmași)³ rezultă că 1 168 de țărani care presta-seră claca au rămas neîmprumutați. Un număr de 1 298 de locuitori, considerați ca neclăcași, văduve sau „nevolnici“, au primit numai loc de casă și grădină, adică întinderi variînd între 10 și 12 prăjini.

¹ Leonida Goleșcu, *La loi rurale de 1864 et la statistique des paysans devenus propriétaires*, București, 1900, p. XIV.

² Arh. St. Buc., Min. Int., Div. rur. - com., dos. 2251/1864, f. 216 și 244.

³ Leonida Goleșcu, *op. cit.*, p. X și XIV.

Reforma agrară din 1864 a menținut și în județul Prahova marea proprietate moșierească, iar aplicarea ei a contribuit la întărirea latifundiilor și a relațiilor capitaliste în agricultură. Prin delimitarea suprafețelor, moșierii nu mai aveau obligația, ca mai înainte, să dea țăranilor o parte din pământ pentru a le asigura traiul. Țăranii, eliberați de sarcinile feudale în mod oficial, au căpătat libertate personală, însă au fost totodată „eliberați“ complet sau în mare măsură și de mijloacele de producție. Situația lor nu s-a modificat nici în urma aplicării art. 5 și 6 din legea agrară și nici în urma vânzărilor din moșiile statului.

Ținând seama că numeroase categorii de țărani au fost excluși prin lege de la împroprietărire, că 1 298 de familii au primit numai loc de casă și grădină, că 1 168 de foști clăcași au fost respinși de la împroprietărire, că țăranii împroprietăriți au primit mai puține pogoane decât li se cuvenea, rezultă că o dată cu reforma agrară s-a produs o masivă deposedare de pământ și că țăranii lipsiți de mijloace de producție au fost nevoiți a-și vinde forța de muncă, contribuind la lărgirea pieței interne și la intensificarea dezvoltării capitalismului.

Reforma agrară din 1864 a înlocuit proprietatea de tip feudal cu proprietatea de tip capitalist asupra pământului și a facilitat la sate dezvoltarea condițiilor de diferențiere social-economică a țăranimii. Legea rurală a stimulat și procesul acumulării primitive a capitalului, prin acumularea sumelor pe care le-au achitat țăranii pentru răscumpărarea clăcii.

O parte din sumele acestea au fost depuse la bănci sau au fost investite în întreprinderi industriale sau în inventar agricol, contribuind și ele la dezvoltarea capitalismului în agricultură și a industriei, în general, la dezvoltarea capitalismului din România.